

Päihdepotilas terveyskeskuksessa V-S XIII Yleislääkäripäivä 10.5.2017

Puhujasta

- Markus Partanen
- A-klinikkasäätiön Länsi-Suomen palvelualue, ylilääkäri 5.9.2016
- Yleislääket.eval, päihdelääketieteen erityispätevyyttä suorittamassa
- Tk-lääkäri 2007-2016, Runosmäen-Mullin vastaava lääkäri v. 2010-2016
- Palveleva Turku 2012 –kilpailun voittajahanke Runosmäki-Mullin terveysasemalla (pitkäaikais-sairaiden hoitoprosessi)
- Vuoden nuori lääkäri 2013 (NLY)
- Kehittämishankkeet: PPPR 1, ja PARTY.
- Luontoihminen, lintubongari

Sidonnaisuudet

- A-klinikkasäätiö, Länsi-Suomen alueylilääkäri
- Luennoitsijana mm. Lieto, Kaarina, Raisio, Pori, Turku, Salo, Lahden AMK, VSSHP, Party-hanke: päihde- ja mielenterveysasioista, pitkäaikaissairaiden hoitoprosessista (Lean), sekä pitkäaikaistyöttömien terveydenhuollon näkökulmista.
- Suomen Kristillisen Lääkäriseuran pj v. 2014 alkaen
- PPMM-hankkeen ohjausryhmän jäsen v. 2016 alkaen (Turku)

Aiheet

- Asenteista päihdepotilaita kohtaan
- Päihdepotilaan tunnistamisesta – miksi on edelleen vaikeaa?
- PPPR-hankkeessa tehtyjä havaintoja ja ongelmakohtien ratkaisuja
- Kaksoisdiagnostiikasta ja integroidusta hoidosta
- Turun MP-tiimin esittely
- Ideoita kehittää oman terveysaseman toimintaa päihdepotilaiden hoitamiseksi

Päihdepotilas terveystieteiden keskuksessa – perinteisesti?

- Humalassa tapaturmien vuoksi tai itsetuhoisuuden/ahdistuksen vuoksi päivystyksessä?
- Tk-lääkärillä pyytämässä rauhoittavia??
- Jonkin verran motivoituneita henkilöitä pyytämässä antabusta tai muuten tekemässä muutosta? Osalla maksa-arvojen seuranta? Ajokorttiin liittyvät seurannat?
- Lääkäri tekee työn aika yksin. Potilasmateriaali aika kuormittavaa. Käyttävät kohtuullisesti palveluita – tosin eivät kaikki. Suurella osalla alkoholin riskikulutus, vaikuttaa monen somaattisen sairauden hoitoon.
- Ihmisen helpompi puhua, jos hyvä potilas-lääkäri –suhde, ja jos lääkäri vaan huomaa kysyä!

Yleisiä huomioita hoidon tuloksekkuuteen vaikuttavista asioista

- Auttavan henkilökunnan ihmiskäsitys
  - Miten/millaisena näen päihtyneen / psykoottisen / masentuneen ihmisen?
  - Asenteet merkittäviä -> torjuvia vai hoitoa tukevia?
- Hoidon tulokset: suoraan verrannolliset henkilökunnan osaamiseen, asenteisiin ja hoidon saatavuuteen?
- Hoitomotivaatio: hoidon edellytys vaiko hyvän hoidon tulos?
- Päihdehäiriön hoidon tuloksekkuus hyvin verrattavissa esimerkiksi verenpainetaudin, diabeteksen tai lihavuuden hoidon tuloksiin.

Mistä tunnistan päihdepotilaan?

- Alkoholi – mitä vinkkejä?
  - Anamneesi – uskalla kysyä! Apuvälineinä mm. AUDIT.
  - Lab-poikkeavuudet: MCV, ALAT, GT, CDT, GT-CDT-indeksi, bil, hb ja trom, amyl?
  - Status: keltaisuus, kirroosin löydökset, turvonneet parotisrauhaset, tuoksuu viinalta, epäsiisti ulkoasu?
  - Sairaskertomus, erityisesti Kanta – päivystyksen palvelut mutta myös muut
  - Alkoholin somaattiset ongelmat – muista epäillä!

Mistä tunnistan päihdepotilaan?

- Lääkkeiden väärinkäyttäjät ja huumeriippuvaiset?
  - Lääkehakuisuus!
  - Sairaskertomus – myös Kanta
    - Erittäin tärkeä e-reseptitiedot
  - Vieroitusoireet
  - Pistospaikat – ja erityisesti pistopaikkainfektiot
  - Habitus ja puheet, huumausaineiden vaarojen vähättely
  - Lab: HCV +, maksa-arvot, myrkytystapauksissa löydökset, huumeseulat (myös laajat!)

PPPR – hankkeesta

- SATAKUNNAN SAIRAANHOITOPIIRI.
Mielenterveyskuntoutujat, paljon palveluita käyttävät psykiatrian potilaat ja heidän läheisensä, erityisesti psykiatrisesta sairaalahoidosta kotiutuvat potilaat.
- RAUMA.
Aikuisikäiset mielenterveys- ja päihdekuntoutujat, laitos- ja palveluasumisesta kotiutettavat sekä muut sosiaalista kuntoutusta tarvitsevat henkilöt.

- **SALO.**
Paljon palveluita käyttävät terveysasemien asiakkaat, erityisesti mielenterveys- ja päihdeasiakkaat. Mielenterveyskuntoutujat, jotka ovat asumispalveluiden piirissä tai jotka ovat siirtymässä laitoshoidosta asumispalveluihin.
- **PORI.**
Paljon palveluita käyttävät terveysaseman asiakkaat, erityinen huomio on ikääntyneissä, monisairaista ja mielenterveysongelmista kärsivissä sekä somatisoivissa potilaissa.

- TURKU.

Aikuiset mielenterveys- ja päihdeasiakkaat, joilla on paljon palveluiden käyttöä tai ovat monen eri toimijan palveluiden tarpeessa. Erityistä huomiota kiinnitetään kaksoisdiagnoosipotilaisiin ja asiakkaisiin, joilla on samanaikaisesti runsasta terveydenhuollon tuen tarvetta sekä sosiaalihuollon tuen tarvetta.

- **AIKUIKASTE.** (Raisio ja 20 V-S kuntaa)
Päihde- ja mielenterveyspalveluita sekä sosiaalityötä ja sosiaalista kuntoutusta tarvitsevat henkilöt. Erityistä huomiota kiinnitetään pitkäaikaistyöttömiin ja pitkäaikaisiin toimeentulotukiasiakkuihin sekä nuorten aikuisten palvelutarpeisiin ja palveluihin.
- **Loppujulkaisu:**
- https://www.innokyla.fi/documents/2218606/0/PPPR-julkaisu_netti.pdf/1ebd1227-4ccf-408f-b2bc-850f4f4f6ec2

PPPR-hankkeen lähtökohtia Turussa

- Palveluvirta-analyysi 2012 – pieni osa käyttää suuren osan palveluista. Tku yliedustus päihde- ja mielenterveysongelmissa. Katsottu sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon tiedot.
  - Anekdootti: oli 4 ihmistä, joiden hoitoon olisi kannattanut palkata 2 lääkäriä ja 2 hoitajaa vain heitä hoitamaan, ja olisi tullut silti säästöä!
- Talousasiat yhtenä pontimena, inhimillisen kärsimyksen lievittäminen toisena pontimena.

Mitä lähdettiin tekemään?

- Palvelumuotoilu – yhteiskehittäminen
  - Kerättiin tietoa kohderyhmästä eri toimijoiden paikoista suoraan palveluiden käyttäjiltä (potilaat / asiakkaat)
  - Ideointia palveluista
  - Pilotointi – ”Ketterä kehittäminen”
  - Arviointi ja palautteen perusteella toimintamallien muokkaus

Tausta ja tarve: keskeiset tunnistetut ongelmakohdat

- Tiedonkulun puutteet yksi keskeinen ongelma yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon välillä
- Hoitoon sitoutumisen ongelmat kohderyhmällä: käyttämättömät ajat, hoito- ja asiakasprosessien katkeaminen
- Hoito/tuki ei vastaa asiakkaan tarvetta -> henkilö ei sitoudu.
- Potilasryhmien / asiakasryhmien tunnistamisen vaikeus peruspalveluissa.
  - Puheeksioton vaikeus sekä asiakkailta että työntekijöillä.
  - Arviointi, seulonta ja puheeksiottomentelmiä ei käytetä riittävästi
- Palvelukentän hajanaisuus
- Ei soveltuvia palveluita, joihin päihde- ja mielenterveyspotilas ohjata – moni paikka palauttaa lähetteet, A-klinikalle asiakas ei aina suostu lähtemään

Tavoitteita

- Entistä suurempi osa potilaista voitaisiin hoitaa tuloksekkaasti perustasolla ja pidempään. Löytyisi sopivat palvelut kullekin henkilölle tarpeen mukaan.
- Päihdepotilaan tunnistamisen parantuminen
- Yhteistyön parantaminen eri toimijoiden välillä
- Laadukkaampia palveluita – joita potilaiden/asiakkaiden on helpompi käyttää
- Hoitotulosten parantuminen eri tavoin

Miten parantaa päihdepotilaan hoitoa perustasolla?

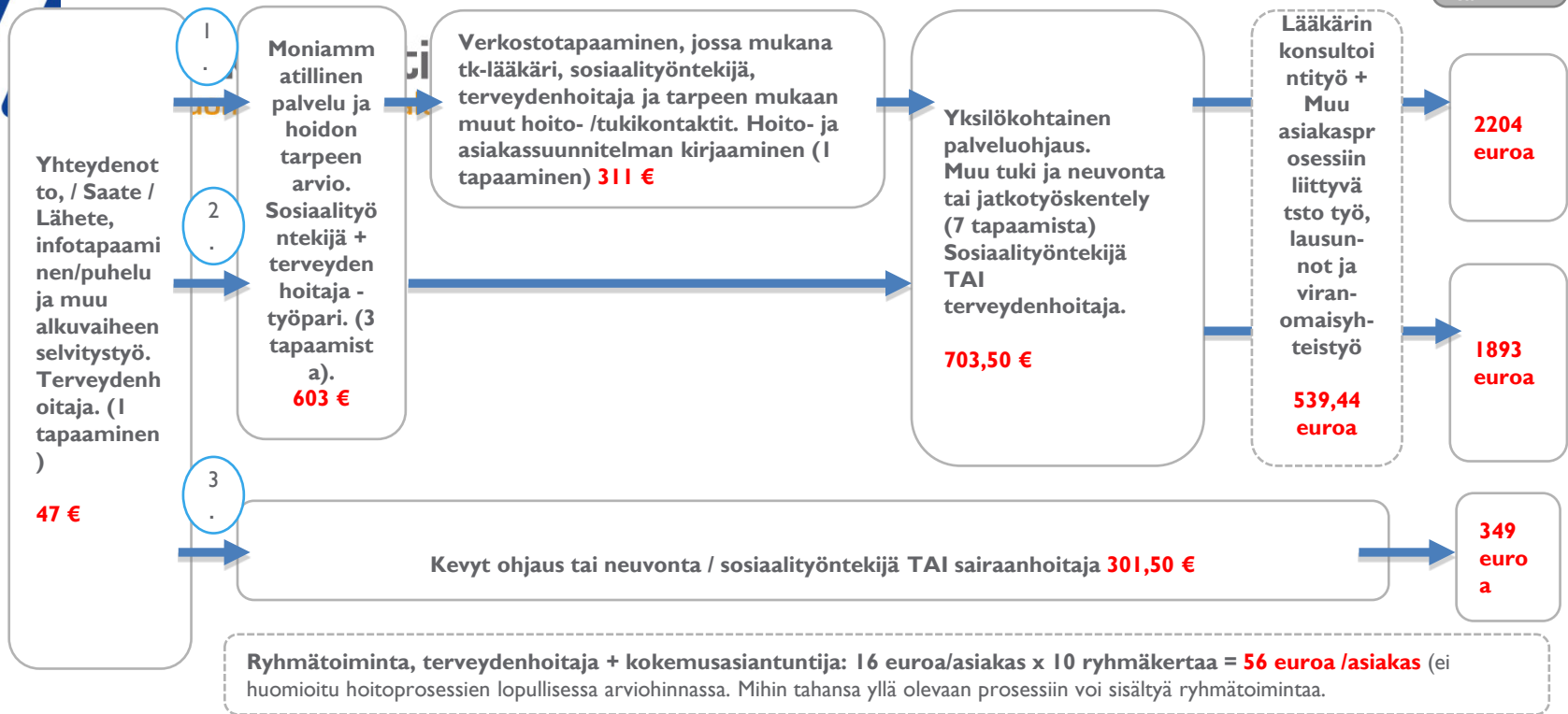
- Riippuvuuden luonne?
  - Biologinen näkemys
  - Sosiaalinen näkemys
  - Psykologinen näkemys
- Entä jos näkökulmat yhdistettäisiin, parantuisivatko hoitotulokset?
- Entä jos tähän lisättäisiin vielä somaattisen puolen hoitoa tarvittaessa?
  - Krooniset kivut, TULES-ongelmat, rr-tauti, diabetes, uniapnea, ...

Muodostettiin kolme erilaista palvelupolkua

- Ammattiryhmät: sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja ja lääkäri. Psykiatrinen sairaanhoitaja ja psykologi harvakseltaan
  - Alkuvaiheessa potilasta tapasivat sosiaalityöntekijän ja terveydenhoitajan työpari.
- Pienehkö osa puhdas palveluohjaus -> ohjattiin oikeisiin jo olemassa oleviin palveluihin.
- Kohtalainen osa sosiaalityöntekijä ja terveydenhoitaja hoitivat työparina ja motivoivat muutokseen ja auttoivat palveluiden saannissa ja olivat itse merkittävä osa palvelua (lääkäri konsultatiivisessa roolissa tarvittaessa)
- Monille alkuarvioinnin jälkeen moniammatillinen tiimi, jossa potilasta tavattiin yhdessä.

Mielenterveys- ja päihdeasiakkaan hoito perusterveydenhuollon ja sosiaalityön monialaisen yhteistyönä

Kolme esimerkkiosessa niiden ja arvioitujen kustannukset

Normaali hoitoreitti

Mielenterveys- ja päihdeasiakas esimerkki tapaus *

Terveysasema
 8 x lääkäri
 4 x th
 10 krt reseptin uusinta
 9 krt puhelinkontakti hoitaja
 2 x lähetelmä/lausunto lääkäri
1893 €

Perusterveydenhuollon fysioterapian (ei toteutuneita käyntejä) = 0 €

EPLL, 3 x päivystyskäynti
869,19 €

Psykologiyksikkö = 1 krt € ??

Psykiatrisen erikoissairaanhoidon, pkl-käynnit € ??

A-klinikka, käynnit arvio x 5 = 490 €
Katkaisuhoitojakso 2 x 6 vrk = 3084 €

Sosiaalityöntekijän asiakkuus € ??

PTH ja EPLL: 2762,19 euroa + A-klinikka ja katko = 6442 euroa + muut palvelukontaktit ? €

Mitä etuja?

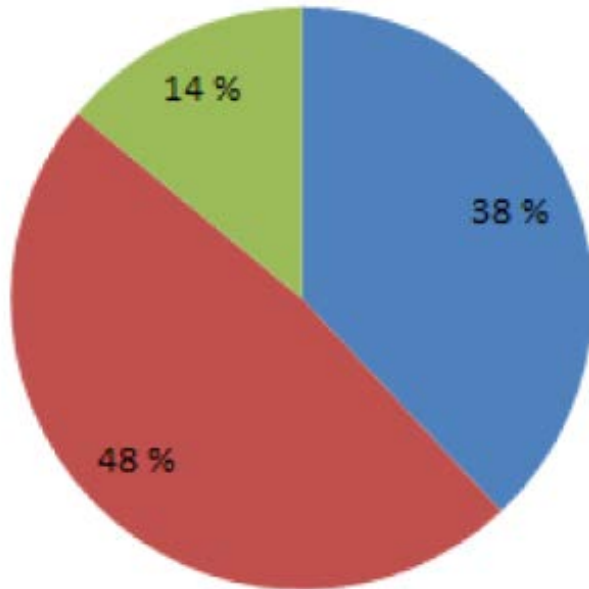
- Kevyet caset – palveluohjaus – ihmiset oikeissa palveluissa
- Osalle riitti sosiaalityöntekijän ja terveydenhoitajan työparityö, saivat siitä riittävän avun (lääkäri oli monesti konsulttina)
- Ne, jotka tulivat tiimiin, olivat jo valmisteltuja, tavoitteiden pohdinta hyvässä mallissa, muutoshalukkuutta oli jo syntynyt
  - Tehtiin uskottava hoitosuunnitelma, tunnistettiin mikä päihdeongelma ja mikä mielenterveysongelma taustalla, sekä alettiin hoitaa näitä samanaikaisesti – integroidun hoidon näkökulma
  - Lääkehakuisuus olikin enää harvoin esillä – ihmiset olivat motivoituneet hoitoonsa aiempia kokemuksiani paremmin.

Uskottava hoitosuunnitelma

- Ihminen itse tekee suunnitelman = uskottava potilaan näkökulmasta – voi sitoutua siihen
- Asetetut tavoitteet palvelevat kokonaisuutta = uskottava myös ammattilaisen näkökulmasta
- Erittäin tärkeää on, että ihminen on itse asettamassa tavoitteensa – sitoutuminen
  - Motivoiva haastattelu erittäin hyvä työkalu
- Yhteinen hoito- ja asiakassuunnitelma – sekä sosiaalipuolen asiakassuunnitelman ja terveystieteiden hoitosuunnitelman yhdistelmä
  - Merkittävä tiedonkulun väline

Kaksoisdiagnoosit

- Antti Mikkonen – Kaarinan Vintti:
- Vintin lääkärille käyneet potilaat vuonna 2010

- Samanaikainen mielenterveys- ja päihdehäiriö
- Mielenterveyden häiriö
- Päihdehäiriö

- Vain 14 % asiakkaista kärsi pelkästä päihdehäiriöstä ilman, että siihen liittyi myös itsenäinen hoitoa vaativa mielenterveyden häiriö
- Kaikista päihdehäiriöstä kärsivillä 74 %:lla oli hoitoa vaativa psykiatrinen häiriö.
- Kaikista mielenterveydenhäiriöstä kärsivillä 44 % :lla oli myös hoitoa vaativa päihdehäiriö.
- Turun A-klinikka : sh Tiina Hurri v. 2014 – reilusti yli 80% oli kaksoisdiagnoosipotilaita

Kaksoisdiagnostiikasta

Selvittää luotettavasti

1. Mikä on ajankohtainen päihdehäiriö tai –sairaus
2. Mikä on ajankohtainen mielenterveyden häiriö ja voidaanko todeta itsenäinen mielenterveyden häiriö taustalla?

Psyykinen häiriö itsenäinen vai päihteistä johtuva?

Peruseriaate:

- Itsenäinen
  - Oireet alkaneet ennen merkittävää päihteiden käyttöä
  - Oireet jatkuvat päihteiden käytön loputtua vielä yli 4 viikon päästä
  - Psykoottiset sairaudet lasketaan aina itsenäisiksi (esim. skitsofrenia), samoin kaksisuuntainen mielialahäiriö.
- Päihteistä johtuva
  - Oireet alkavat vasta päihteiden suuren käytön aloittamisen jälkeen
  - Oireet loppuvat nopeasti, kun päihteen käyttö loppunut, viimeistään 4 viikossa.
- Kun tiedetään, mitä hoidetaan, pystytään valitsemaan myös oikeat hoidot.

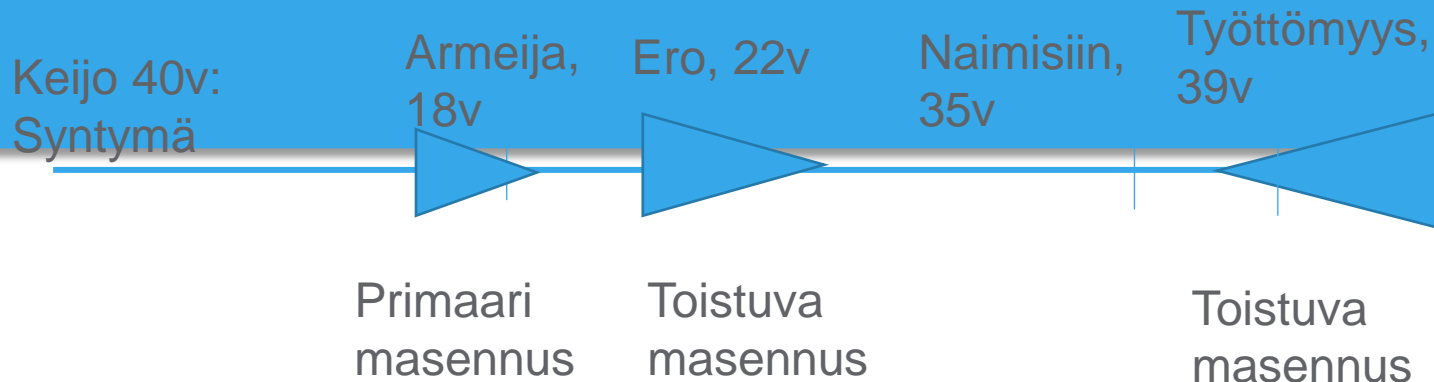

Päihde- ja mielenterveysongelmien samanaikainen hoito kannattaa!

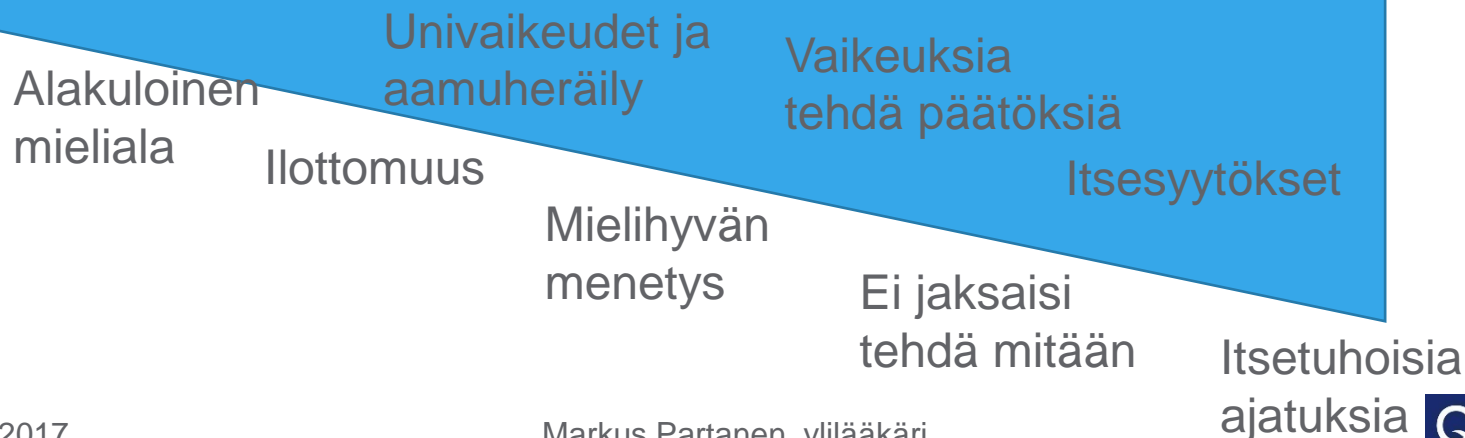
- Yhteisesiintyvyyden laajuus
- Hoitamaton mt-ongelma -> päihteisiin retkahdusriski kasvaa.
- Päihteiden käyttö -> mt-oireet ja hoidon ongelmat.
- Tehokkuus: perustasolla voidaan hoitaa hyvin pitkälle – erityispalvelut tukena.
- Prism – haastattelutekniikka
  - Varsin tarkka diagnostiikka, vaikka päihteitä käytettäisiin parasta aikaa.

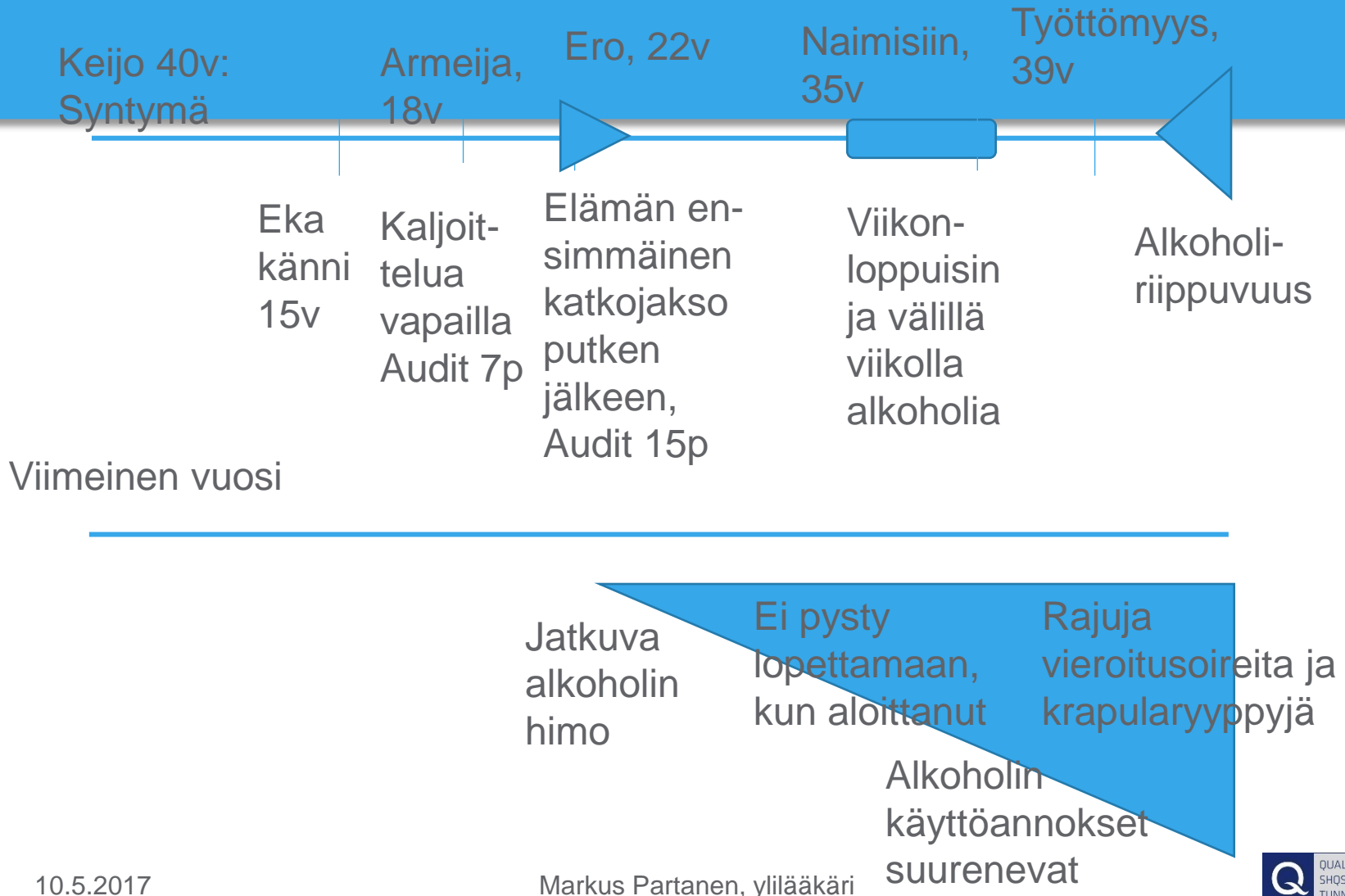
Prism-haastattelutekniikka (1/2) – A-klinikkasäätiö Länsi-Suomen palvelualue

psyykkiset häiriöt

Viimeinen vuosi

Integroitu hoito

- Hoidetaan päihde- ja mielenterveysongelmaa
  - Samanaikaisesti
  - Samassa hoitopaikassa
- Etuja:
  - Vrt. edellä – retkahdusriski pienempi ja mielenterveyspuoli parempi
  - Vältetään osa splittauksesta
  - Helpompi hoitaa kokonaisvaltaisesti
  - Nykykäsityksen mukaisesti tehokkain hoitotapa

Kokemusasiantuntijat

- Palvelumuotoilussa mukana
- Kokemusasiantuntija vastaanotolla mukana potilaan ”tulkkina” ja potilaalle ”tulkkina”
- Ammatillaisen ja kokemusasiantuntijan ryhmätoiminta
- Joillekin potilaille tuomassa uskoa muutokseen, kerta-tapaaminen joillekin
- Tuloksia: Hyvä palaute, avannut ryhmässä uusia ulottuvuuksia, potilaiden sitoutuminen parantunut, monelle tuonut uskoa muutokseen

Ryhmätoiminnot

- Voimavarakeskeinen ryhmä
  - Lähdettiin niistä asioista käsittelyyn, missä asiat olivat kunnossa ja haettiin voimavaroja muutokselle
  - Kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen vetämiä

Pilleriä ja puhetta – mitä muuta?

- Kokonaisvaltaisuus – sosiaalinen puoli
- Kimmokeranneke – saatiin oikeus myöntää
  - Harrastuksille tukea – sisältöä arkeen ja erityisesti siihen tyhjiöön, joka jää, kun päihde jää pois
- Pohdittiin etuudet – sosiaalityöntekijän leipälaji. Lisäksi Kelan etuuksia, mm. sairaspäiväraha, Kelan kuntoutukset (lääkinnällinen ja ammatillinen). Päihdekuntoutus?
- Perheen ja lasten huomiointi
- Työ- ja opiskelupuolen huomiointi
  - Mm. kuntouttava työtoiminta, sosiaalinen kuntoutus, työkykyarvio?
- Kotikäynnit – informaatiota, toisille helpompi saavuttaa.
- Oikea-aikaisuus!

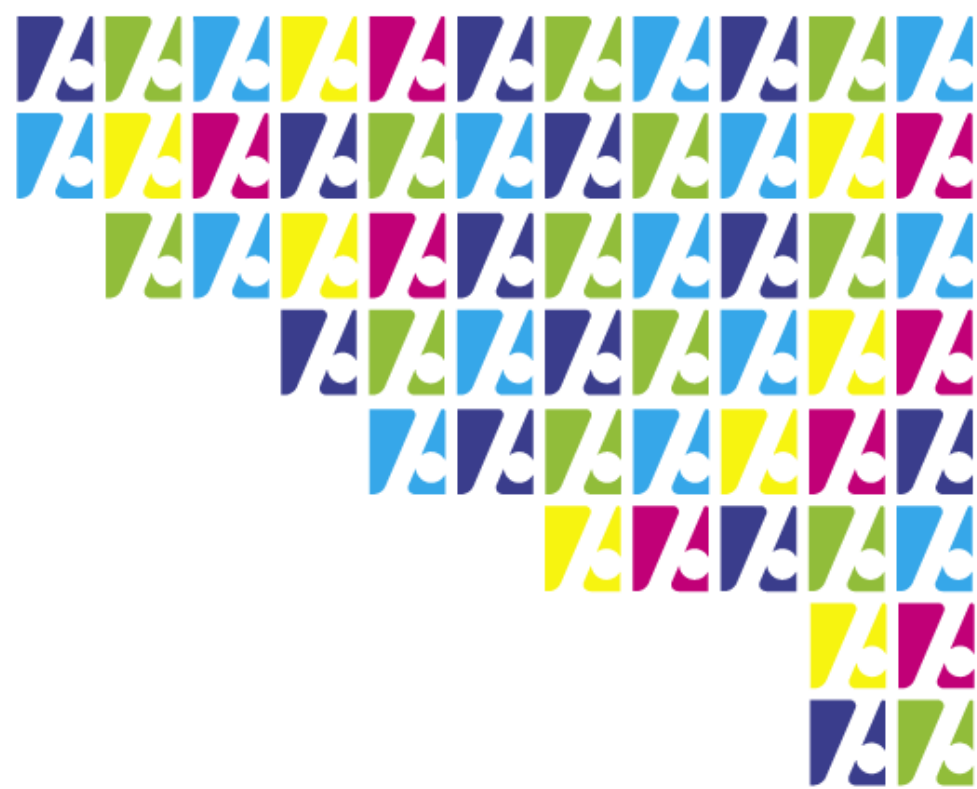
Turku MP-tiimit

- Syksy 2016
- 3 työparia – sosiaaliohjaaja ja terveydenhoitaja
  - Näiden lisäksi A-klinikkasäätiöltä päihdetyöntekijä, tk:sta psykiatrisen sairaanhoitajan tukea.
- PPPR-hankkeen jalkautuminen
- TK-lääkäreiltä ja eri tahoilta hyvää palautetta
- Asiakkaat löytäneet erittäin hyvin, kysyntää paljon.
- Osa ollut täysin uusia, osa ollut aiemmissa palveluissa, osa pudokkaita aiemmista palveluista. Pääosassa alkoholi.
- <http://www.turku.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/terveyspalvelut/mielenterveys-ja-paihdepalvelut/mielenterveys-ja>

Miten kehittää omaa terveysasemaa?

- Muista aina kroonisten sairauksien kontroleissa kysyä! Kaikilta MT-potilailta pitäisi aina kartoittaa myös päihdepuoli. Muista mini-intervention teho (10% lopettaa tai vähentää alle riskikulutusrajan)
- Olisiko aika ottaa palveluiden käyttäjät mukaan kehittämään näitä palveluita?
- Tulisiko sopia sosiaalipuolen kanssa yhteiset palvelupolut tai ainakin toimintakäytännöt sosiaalihuoltolain mukaisten pykälien toteuttamiseen (tarve moniammatilliseen työhön ja ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta)?
- Erityyppiset palvelut – mm. valvottu antabus, avokatko, korvaushoitopotilaiden psykososiaalinen hoito, ...
- Olisiko mahdollista rekrytoida päihdeosaamista taloon? Tai siirtää resurssia niin, että MP-tiimin tyyppinen olisi mahdollista?
- MAINOS – tai oltaisiinko yhteydessä A-klinikkasäätiöön? MAINOS

KIITOS!

Yhteystiedot:

Markus Partanen (markus.partanen@a-klinikka.fi),
040 1368 094 (ei potilaille).